

27.4. 2018

Oikeusministeriön arviomuistio rangaistusten oikeasuhtaisuudesta
Lausuntopyynnön diaarinumero: OM 1/41/2018

Kriminaalihuollon tukisäätiö esittää lausuntonaan seuraavaa:

Mitä mieltä olette yleisesti arviomuistion sisältämistä ehdotuksista? Tulisiko ehdotuksia valmistella edelleen vai ei?

Muistion pohjalta valmisteltavassa lainsäädännössä tulisi huomioida kustannusten jakautuminen Rikosseuraamuslaitoksen sekä sosiaali- ja terveystalouden välillä. Mikäli kustannusvastuita ei ole määritelty selkeästi, riskinä on, ettei asiakkaille suunniteltuihin palveluihin pääsy toteudu. Monet vankilan ulkopuoliset kuntouttavat palvelut ovat Veikkauksen rahoittamaa toimintaa ja siten palveluja ei ole saatavissa kaikkialla ja kaikille tarvitseville. Tämän tyyppisten palveluiden tulisi olla osa viranomaistoimintaa, joita täydennetään järjestötoiminnalla.

Ohjelmatyön lisääminen on tärkeää, mutta tulisi myös lisätä resursseja muuhun kuntouttavaan toimintaan ja sosiaalityöhön. Olennaista on myös vapauttamissuunnitelmien valmistelu ja verkostotyö vankilan ulkopuolisiin palveluihin. Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstömäärä on vähentynyt, vaikka samaan aikaan uusia tehtäviä on tullut ja suunnitteilla (esim. sakkojen muuntorangaistus). Ohjelmatyö ei sovellu kaikille rikosseuraamusasiakkaille, koska ohjelmien suorittaminen vaatii hyviä kognitiivisia taitoja. Vangeilla on myös moninkertaisesti oppimisvaikeuksia ja ADHD:tä verrattuna muuhun väestöön. Esim. kielelliset vaikeudet hankaloittavat ohjelmiin osallistumista. Kielellisillä vaikeuksilla on yhteys tunteiden säätelyyn ja sitä kautta väkivaltarikollisuuteen, joten väkivaltatyöhön kaivataan erilaisia työkaluja. Oppimisvaikeudet ja neurokognitiiviset ongelmat ovat yhteydessä myös uusintarikollisuuteen (mm. Tuominen 2018)

Muistion perustella ei ole varmuutta siitä, onko kustannuslaskelmassa huomioitu henkilöstön lisäkoulutustarpeet.

Kannatamme ehdotuksia osittain

Näkemyksenne arvioinnin perusteista ja lähtökohdista:

Arviomuistion tavoitteena on, että rangaistukset vastaavat yleistä oikeustajua. Kansalaisten vaatimukset rangaistusten koventamisesta eivät ole kuitenkaan tutkimuksessa yksiselitteisiä vaan hajaantuneita. Siitä huolimatta kansalaisten oikeustajuun vedoten muistiossa esitetään kovempia rangaistuksia. Arviomuistiosta on rajattu pois esimerkiksi huumausainerikokset, joista pääasiassa tuomitaan ankaria seuraamuksia. Näin olleen muistio ei anna kokonaiskuvaa rangaistusten oikeasuhtaisuudesta.

Näkemyksenne seksuaalirikoksia koskevasta arviosta ja ehdotuksista:

Muistiossa todetaan: ”ottaen huomioon rangaistuskäytännön ankaruus ja varsin tuore lainsäädännön muutostarpeiden arviointi myös törkeän raiskauksen osalta, ei rangaistusasteikon

muuttamiseen tai muuhun ankarampaan rangaistuskäytäntöön johtavaan säännösten muuttamiseen ole aihetta eikä perusteita” (sivu 88). Muistiossa ehdotetaan, että **selvitetään aikaisempien lainsäädäntömuutosten vaikutukset ja oikeuskäytäntö tilastoja laajemmin (s. 97). Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää tätä kannatettavana.**

Muistiossa on erinomaisesti kiinnitetty huomiota **seksuaalirikosten ennaltaehkäisevän työn** merkitykseen. Seksuaalirikoksista tuomitut uusivat tekonsa suhteellisen harvoin, jolloin seksuaalirikosten ennaltaehkäisevän työn merkitys on ilmeinen. Seksuaalirikosten ennaltaehkäisevässä työssä painopisteen tulee siirtyä yhä enemmän sosiaali- ja terveyspalveluihin, mikä muistossa on todettukin. Tämä edellyttää sosiaali- ja terveyspalveluiden ammattilaisten kouluttamista lapsikohtaisen seksuaalisuuden kohtaamiseen. Seksuaalineuvontaan, -terapiaan ja -kasvatukseen liittyvää osaamista tulee lisätä sekä Rikosseuraamuslaitoksen että sosiaali- ja terveyspalveluiden henkilöstölle, mikä myös edellyttää resurssointia koulutukseen. Kuntoutus- ja hoitopolkuja on kehitettävä. Lasten kuuleminen ei myöskään ole yksiselitteistä ja siihen erikoistunutta henkilökuntaa tarvitaan rikoksen tutkintavaiheessa. Poliisi tarvitsee myös koulutusta ja resursseja seksuaalirikosten esitutinnan tehostamiseksi.

Rangaistuksen koventamista harkitessa tulee miettiä yhtäaikaaisesti kuntoutusmahdollisuuksien parantamista. Mikäli rangaistuksia kovennetaan, tulee lisätä mahdollisuuksia osallistua Uusi suunta -ohjelmaan ja STOP-ohjelmaan sekä muihin kuntoutusmuotoihin. Kuntoutusmahdollisuuksia tulee olla saatavilla valtakunnallisesti läpi koko rikosprosessin ja myös vapautumisen jälkeen kuntoutusjatkumona.

Seksuaalirikoslainsäädännön tulee perustua muulta kuin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta suostumuksen arviointiin. Suostumukseen perustuva tulkinta ei saa heikentää syyttömyysolettamaa.

Näkemyksenne väkivaltarikoksia koskevasta arviosta ja ehdotuksista:

Muistiossa suositetaan Oma-ohjelman ja Suha-ohjelman lisäämistä väkivaltarikokseen syyllistyneille (sivu 111). Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää hyvänä kuntoutusmahdollisuuksien lisäämistä. Pelkästään ohjelmatyön lisäämisellä ei välttämättä kuitenkaan saavuteta toivottuja tuloksia uusintarikollisuuden ennaltaehkäisemiseksi, jos vanki vapautuu esimerkiksi asunnottomaksi. Ohjelmatyön lisäksi vangin kanssa tulee tehdä sosiaalityötä ja muuta kuntouttavaa työtä, jotka ulottuvat saumattomasti vankilasta vapauteen. Tähän työhön on myös varattava riittävät resurssit.

Ohjelmat eivät sovellu kaikille vangeille. Oma-ohjelma on pitkä ja Suha-ohjelma taas varsin lyhyt. Niiden lisäksi ei ole välimuotoa. Muistiossa esitetään Aggredi-tyyppisen toiminnan laajenemista valtakunnallisesti, mitä Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää erittäin tärkeänä. Lisäksi esimerkiksi Lyömätön Linja ja Jussi-työ tulisi laajentaa valtakunnalliseksi toiminnaksi ja turvata niille pysyvä rahoitus. Näiden lisäksi tulisi kuitenkin etsiä, kehittää ja ottaa käyttöön uusia väkivaltarikoksista tuomittujen kuntoutusmuotoja, jotka huomioivat rikosseuraamusasiakkaiden moninaisuuden, kuten maahanmuuttajataustan.

Ainoa erityisesti naisille vankilan ulkopuolella oleva väkivaltaisen käyttäytymisen käsittelymalli on Maria Akatemian kehittämä Demeter-menetelmä, joka sisältää chat- ja puhelinpalvelun sekä yksilö- ja ryhmätyöskentelyä. Apu on riittämätöntä, koska työntekijöitä on toiminnassa vain kaksi ja yksilötyöskentely on mahdollista vain Helsingissä ja Tampereella. Lisäksi vankiloissa on

käytössä Vinn-ohjelma, jossa väkivallan käsittely on yksi monista teemoista. Naisille tyypillistä on, että he ovat usein sekä väkivallan tekijöitä että uhreja. Lisäksi naisten väkivaltakäyttäytyminen vaikuttaa usein lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen.

Lähisuhdeväkivallasta poisoppimisohjelmat tulisi kytkeä osaksi sanktiojärjestelmää. Samoin lähisuhdeväkivallan lähestymiskieltoa tulisi kehittää esimerkiksi sähköisellä valvonnalla, joka olisi tehokas keino estää lähisuhdeväkivallan uusimista ja suojella uhria.

Näkemyksenne rattijuopumusrikoksia koskevasta arviosta ja ehdotuksista:

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää hyvänä, että rattijuopumusrikoksissa on kehitetty poliisin ja sosiaalitoimen välistä yhteistyötä ja että Tie selväksi -mallin toteuttamista varmistetaan.

Muut arviomuistiota koskevat huomiot:

Päihde-ehtoisessa rikollisuudessa voitaisiin tuomita enemmän yhdyskuntapalveluun ja valvontarangaistukseen, joihin sisältyy päihdekuntoutusta. Tämä edellyttäisi kustannusvastuiden selkiyttämistä ja rangaistukseen tuomitsemisen prosessien nopeuttamista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen enimmäisaikoja voitaisiin myös pidentää.

Kun suunnitellaan lisättäväksi vankien käyntejä ulkopuolisissa kuntouttavissa toiminnoissa, tulee huomioida myös matkakustannukset. Vankeuslain mukaan (4 luku 3 §) vangin matkakustannuksia voidaan korvata Rikosseuraamuslaitoksen toimesta, jos se matkan syystä tai vangin varattomuudesta johtuen on perusteltua. Vangit ovat kuitenkin vankilasta riippuen joutuneet itse maksamaan matkoja esimerkiksi Aggrediin. Rikosseuraamuslaitos on antanut menettelytapaohjeen (1/004/2018), jonka mukaan vankila maksaa jatkossa harkinnanvaraisesti nykyistä useammin vangin matkakustannukset säännönmukaiseen vankilan ulkopuoliseen kuntouttavaan toimintaan, joka on rangaistusajan suunnitelman mukaista ja henkilö ei muuten kykene rahoittamaan matkojaan. Menettelytapaohjeen toteutumista tulee seurata, jotta kuntoutusta tarvitsevat vangit eivät matkakustannusten takia syrjäytyisi tarvitsemastaan kuntoutuksesta.